

Agata Dziakowicz-Grudzień

Trudności gospodarstw domowych w zaspokajaniu potrzeb i zmiana strategii radzenia sobie z nimi na przestrzeni lat

---

Studia i Prace Wydziału Nauk Ekonomicznych i Zarządzania 43/3, 99-110

2016

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

DOI: 10.18276/sip.2016.43/3-09

Agata Dziakowicz-Grudzień*

Uniwersytet Szczeciński

TRUDNOŚCI GOSPODARSTW DOMOWYCH W ZASPOKAJANIU POTRZEB I ZMIANA STRATEGII RADZENIA SOBIE Z NIMI NA PRZESTRZENI LAT

Streszczenie

W artykule przedstawiono sytuację dochodową gospodarstw domowych jako główną determinantę poziomu zaspokojenia potrzeb konsumpcyjnych. Diagnozę sytuacji dochodowej wykonano na podstawie dochodu rozporządzalnego wyrażonego w ujęciu nominalnym i ekwiwalentnym. Ukazano dynamikę wzrostu dochodów w latach 2007–2014 oraz ich zróżnicowanie według grup społeczno-ekonomicznych. Ponadto scharakteryzowano samoocенę sytuacji finansowej gospodarstw domowych w aspekcie możliwości zaspokojenia bieżących potrzeb oraz wskazano sposoby gospodarowania budżetem w przypadku niedoborów dochodowych. Omówiono także zmianę ogólnej tendencji działań zaradczych w obliczu problemów z realizacją potrzeb konsumpcyjnych.

Słowa kluczowe: sytuacja materialna gospodarstw domowych, dochód rozporządzalny, potrzeby konsumpcyjne, gospodarowanie budżetem gospodarstw domowych

Wstęp

Podstawowym obszarem rozważań o konsumpcji w ujęciu ekonomiczno-społecznym są potrzeby członków gospodarstw domowych oraz środki (przedmioty konsumpcji) i sposoby zaspokojenia tychże potrzeb (zachowania konsumpcyjne). Interdyscyplinarność pojęcia *potrzeba* sprawia, że próba jego zdefiniowania

---

* Adres e-mail: a.dziakowicz@wneiz.pl.

podporządkowana jest przyjętym celom i metodom badawczym. W ujęciu wieloaspektowym potrzebą określa się stan psychofizyczny człowieka wyrażony poprzez subiektywne odczucie braku oraz pożądanie jakiegoś dobra lub stanu (warunków sytuacyjnych) (Bywalec, 2010, s. 14).

Wpływ na możliwości zaspokojenia potrzeb członków gospodarstwa domowego ma przede wszystkim poziom uzyskiwanych dochodów. Opracowanie ma na celu analizę sytuacji materialnej gospodarstw domowych w latach 2007–2014¹ oraz zbadanie subiektywnych opinii gospodarstw deklарowanych w zakresie poziomu zaspokojenia potrzeb konsumpcyjnych. Ponadto w artykule podjęto próbę zidentyfikowania zachowań asekuracyjnych członków gospodarstw domowych w sytuacjach, gdy środki finansowe nie pozwalają na zaspokojenie bieżących potrzeb, oraz przedstawiono ogólną tendencję działań typowych dla procesu przystosowania się gospodarstw domowych do zmieniających się warunków materialnych.

Przeprowadzone rozważania mają charakter empiryczny. Zważywszy na rozległy zakres podejmowanej tematyki, charakterystyki bieżącej sytuacji finansowej gospodarstw domowych dokonano w aspekcie dochodowym, czyli na podstawie poziomu dochodu rozporządzalnego w ujęciu nominalnym i ekwiwalentnym. Wykorzystano dwa główne źródła danych. Analizę poziomu, struktury i dynamiki kształtowania się dochodów gospodarstw domowych wykonano na podstawie indywidualnych danych z badania budżetów gospodarstw domowych prowadzonego przez GUS. Do badania sposobu gospodarowania budżetem oraz scharakteryzowania działań zaradczych w obliczu niezaspokajania bieżących potrzeb posłużyły dane z raportu *Diagnoza społeczna*.

1. Sytuacja dochodowa gospodarstw domowych w latach 2007–2014

Poziom bieżących dochodów rozporządzalnych gospodarstw domowych jest ekonomicznym wskaźnikiem kształtowania się konsumpcji, który wraz z innymi determinantami wyznacza strukturę kwot wydatkowanych w celu zaspokojenia potrzeb konsumpcyjnych. Dochody uzyskiwane przez członków gospodarstw domowych stanowią filar funkcjonowania każdej rodziny w przestrzeni ekonomicz-

---

¹ Analiza została dokonana na podstawie indywidualnych danych z badania budżetów gospodarstw domowych, które w wersji aktualnej pochodzą z 2014 r. Charakterystykę poziomu zaspokajanych potrzeb oraz działań zaradczych przeprowadzono na podstawie raportu *Diagnoza społeczna* ukazującego się w cyklu dwuletnim (ostatni w 2015 r.), stąd rozbieżność w górnej granicy okresu przyjętego do analizy.

nej, decydując jednocześnie o warunkach i jakości życia oraz określając możliwości zaspokojenia potrzeb indywidualnych i wspólnych członków podstawowej komórki społecznej (Zalega, 2012, s. 110).

W gospodarce wolnorynkowej, w której jedynym ogranicznikiem konsumpcji stają się posiadane zasoby finansowe, szczególnego znaczenia w analizie zachowań rynkowych zaczynają nabierać zmiany w poziomie i strukturze dochodów *per capita*, które mają bezpośredni wpływ na postawy i zachowania konsumentów.

W 2014 roku sytuacja materialna gospodarstw domowych w Polsce poprawiła się. Przeciętny miesięczny nominalny dochód rozporządzalny na osobę w gospodarstwach domowych ogółem wynosił 1340,44 zł i był o 3,2% wyższy niż w roku poprzednim. Dynamika wzrostu dochodu w latach 2007–2014 malała. Największy wzrost odnotowano w pierwszych dwóch latach badania. W 2009 roku nominalny dochód rozporządzalny na osobę w gospodarstwach domowych ogółem wzrósł o 20% w stosunku do 2007 roku. W okresie od 2007 do 2014 roku poziom dochodów rozporządzalnych gospodarstw domowych zwiększył się o 44,3% (tabela 1).

Tabela 1. Nominalny dochód rozporządzalny na osobę według grup społeczno-ekonomicznych gospodarstw domowych w latach 2007–2014

Lata	Gospodarstwa domowe					
	ogółem	pracowników na stanowiskach		rolników	pracujących na własny rachunek	emerytów i rencistów
		robotniczych	nierobotniczych			
2007	928,87	700,95	1232,24	846,76	1251,07	937,63
2009	1114,49	863,02	1489,61	884,01	1396,47	1116,30
2011	1226,95	936,07	1625,61	983,88	1497,43	1233,08
2013	1299,07	990,02	1699,89	1156,13	1581,05	1328,65
2014	1340,44	1038,28	1733,83	1050,85	1631,64	1382,32
Dynamika dochodu rozporządzalnego						
2014/2013	103,2	104,9	102,0	90,9	103,2	104,0
2013/2011	105,9	105,8	104,6	117,5	105,6	107,8
2011/2009	110,1	108,5	109,1	111,3	107,2	110,5
2009/2007	120,0	123,1	120,9	104,4	111,6	119,1
2014/2007	144,3	148,1	140,7	124,1	130,4	147,4

Źródło: obliczenia własne na podstawie indywidualnych danych z badania budżetów gospodarstw domowych GUS za lata 2007–2014.

Wysokość dochodów jest zróżnicowana w zależności od podstawowego źródła utrzymania gospodarstwa domowego stanowiącego kryterium wyodrębnienia 6 grup społeczno-ekonomicznych². W 2014 roku w stosunku do roku poprzedniego zwiększały się dochody nominalne wszystkich grup społeczno-ekonomicznych z wyjątkiem gospodarstw rolników, gdzie zanotowano spadek dochodu o 9,1% w stosunku do roku poprzedniego. W największym stopniu poprawiła się sytuacja dochodowa osób zatrudnionych na stanowiskach robotniczych (wzrost o 4,9%), w najmniejszym pracowników na stanowiskach nierobotniczych (wzrost o 2%). Odmienne we wszystkich grupach społecznych kształtowała się dynamika przyrostu dochodów od 2007 roku. Największa dynamika wzrostu cechowała poziom dochodów pracowników zatrudnionych na stanowiskach robotniczych (wzrost o 48,1%). Najmniejszy wzrost dochodów w analizowanym okresie odnotowano wśród gospodarstw domowych rolników (o 24,1%) oraz pracujących na własnych rachunek (o 30,4%).

Populacje gospodarstw domowych poddawane badaniom cechuje zróżnicowanie liczebności i cech demograficznych ich członków, a także wynikająca z powyższego niejednorodność potrzeb konsumpcyjnych. By dochód rozporządzalny stanowił rzeczywisty miernik poziomu zamożności gospodarstw niejednorodnych, należałoby wprowadzić korektę uwzględniającą zróżnicowany poziom tychże potrzeb (Szulc, 2014, s. 139). Uwzględnienie w analizie jedynie liczby członków gospodarstwa domowego, jak uczyniono w przypadku nominalnego dochodu rozporządzalnego *per capita*, oznacza przyjęcie nierealistycznego założenia o zrównaniu zakresu i poziomu potrzeb oraz wielkości środków pieniężnych zaangażowanych w celu ich zaspokojenia dla osób dorosłych i dzieci w różnym wieku.

Porównanie ze sobą gospodarstw domowych o różnej wielkości i odmiennej charakterystyce demograficznej możliwe jest dzięki skali ekwiwalentności³, która odzwierciedla rzeczywisty wpływ składu demograficznego gospodarstwa na koszty jego utrzymania. Rozwiązanie to uwzględnia oszczędność płynącą ze wspólnego zamieszkiwania i gospodarowania członków gospodarstwa domowego. Zjawisko ogra-

---

² W badaniu budżetów gospodarstw domowych prowadzonym przez GUS, począwszy od 2005 r., wyróżnia się następujące grupy społeczno-ekonomiczne gospodarstw domowych: gospodarstwa pracowników (na stanowiskach robotniczych i nierobotniczych), rolników, pracujących na własny rachunek, emerytów, rencistów, utrzymujących się z niezarobkowych źródeł. Grupy wyodrębniono na podstawie głównego źródła utrzymania.

³ W badaniu budżetów gospodarstw domowych GUS stosowana jest zmodyfikowana skala ekwiwalentności OECD. Według tej skali obliczenia prowadzone są w następujący sposób: 1 – dla pierwszej osoby dorosłej w gospodarstwie; 0,5 – dla każdego następnego dorosłego członka gospodarstwa domowego; 0,3 – dla każdego dziecka w wieku poniżej 14 lat.

niczania kosztów jednostkowych funkcjonowania gospodarstwa domowego wraz ze wzrostem jego wielkości określa się mianem korzyści skali lub ekonomii skali (Begg, Fischer, Dornbusch, 2008, s. 125–126).

W 2014 roku przeciętny dochód rozporządzalny na jednostkę ekwiwalentną ogółu gospodarstw domowych wynosił 2064,84 zł i w skali roku zwiększył się o 3,5%. Jedyne dwie grupy gospodarstw domowych dysponowały średnimi dochodami ekwiwalentnymi wyższymi niż przeciętny dochód ekwiwalentny ogółu gospodarstw domowych. Dochody na jednostkę ekwiwalentną rodzin pracowników zatrudnionych na stanowiskach nierobotniczych kształtowały się w 2014 roku na poziomie 2723,78 zł i były wyższe od średniej o 31,9% (w 2007 r. były wyższe o 34,3%). Dochody ekwiwalentne gospodarstw pracujących na własny rachunek (2644,57 zł) przekraczały w 2014 roku średni dochód ekwiwalentny o 28,1% (w 2007 r. aż o 40,5%). Dochody na jednostkę ekwiwalentną rolników wynosiły 1826,98 zł i były niższe od średniej o 11,5%. W przyjętym okresie analizy jedynie w 2007 roku dochody ekwiwalentne rolników były wyższe od średniego dochodu rozporządzalnego ogółu gospodarstw domowych (o 1,5%). W grupie gospodarstw domowych emerytów i rencistów dochody na jednostkę ekwiwalentną w 2014 roku (1817,83 zł) stanowiły 88% średniego dochodu ekwiwalentnego badanej populacji gospodarstw domowych (w 2007 r. 87,2%). Największą różnicę dochodu rozporządzalnego na jednostkę ekwiwalentną w stosunku do przeciętnego dochodu rozporządzalnego ogółu gospodarstw domowych odnotowano wśród pracowników zatrudnionych na stanowiskach robotniczych. Poziom dochodu (1719,55 zł) był w 2014 roku niższy od średniej o 16,7% (w 2007 r. aż o 18,3%)⁴.

2. Poziom zaspokojenia potrzeb w gospodarstwach domowych

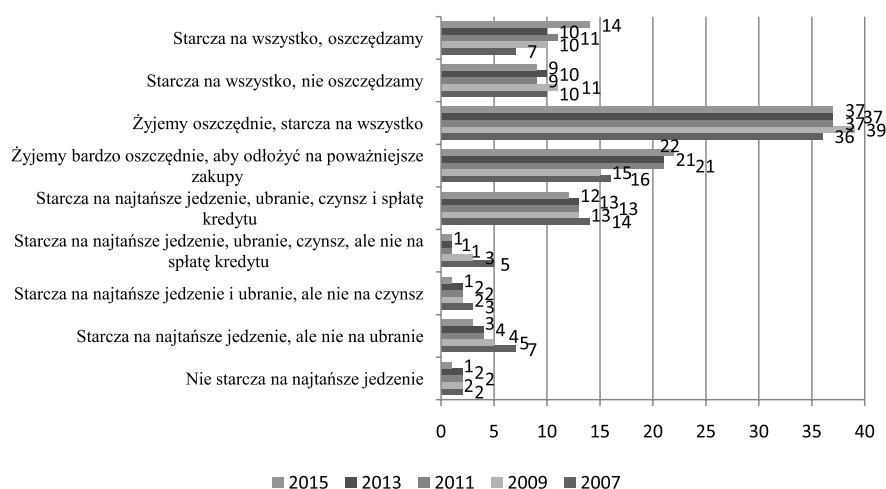
W okresie od 2007 roku wśród gospodarstw domowych w Polsce nastąpiła poprawa oceny sytuacji finansowej w aspekcie możliwości zaspokojenia potrzeb. W 2015 roku w stosunku do 2007 roku o 7 p.p. zwiększył się odsetek rodzin, których dochody pozwalały raczej łatwo „wiązać koniec z końcem”. Wzrosła także liczba badanych gospodarstw domowych, które deklarują, iż bieżący poziom dochodów pozwala im z łatwością zabezpieczyć zaspokojenie podstawowych potrzeb (wzrost o 3 p.p. w stosunku do 2007 r.). Jednocześnie malała grupa gospodarstw domowych borykająca się z największymi problemami w zakresie radzenia sobie w kwestii

⁴ Obliczenia własne na podstawie indywidualnych danych z badania budżetów gospodarstw domowych GUS za lata 2007, 2009, 2011, 2013, 2014.

materialnej przy uzyskiwanych dochodach (spadek o 9 p.p. w 2015 r. w stosunku do 2007 r.) oraz deklarująca, iż „wiązaną końca z końcem” sprawia jej trudność (spadek o 5 p.p.). Znaczna część gospodarstw domowych w Polsce w 2015 roku oceniła, iż osiągnięty poziom dochodów pozwala na zaspokojenie potrzeb z pewną trudnością (36%) bądź raczej łatwo (27%) (Czapiński, Panek, 2015, s. 46).

W 2015 roku 37% gospodarstw domowych deklarowało, że żyje na średnim poziomie, to znaczy w wyniku oszczędnego gospodarowania dostępnymi zasobami finansowymi zaspokajają wszystkie podstawowe potrzeby. Zwiększone wysiłki w zakresie oszczędzania w celu dokonania poważniejszych zakupów poczyniło w 2015 roku co piąte badane gospodarstwo domowe. Charakteryzując sposób gospodarowania dochodem oraz możliwości zaspokojenia potrzeb, 12% gospodarstw domowych określiło, że żyje skromnie, lecz realizuje podstawowe potrzeby w zakresie jedzenia, ubioru, opłat za mieszkanie i regulowania zaciągniętych zobowiązań finansowych. Tylko 1% gospodarstw domowych w 2015 roku twierdził, że żyje bardzo biednie, gdyż dostępny dochód nie wystarcza nawet na zakup najtańszej żywności. Grupę gospodarstw domowych niemartwiących się o zaspokojenie potrzeb jej członków, mogącą realizować zakupy dóbr i usług konsumpcyjnych bez konieczności oszczędzania, stanowiło w 2015 roku 9% badanych rodzin (rysunek 1).

Rysunek 1. Sposób gospodarowania dochodem przez gospodarstwa domowe w latach 2007–2015 [%]

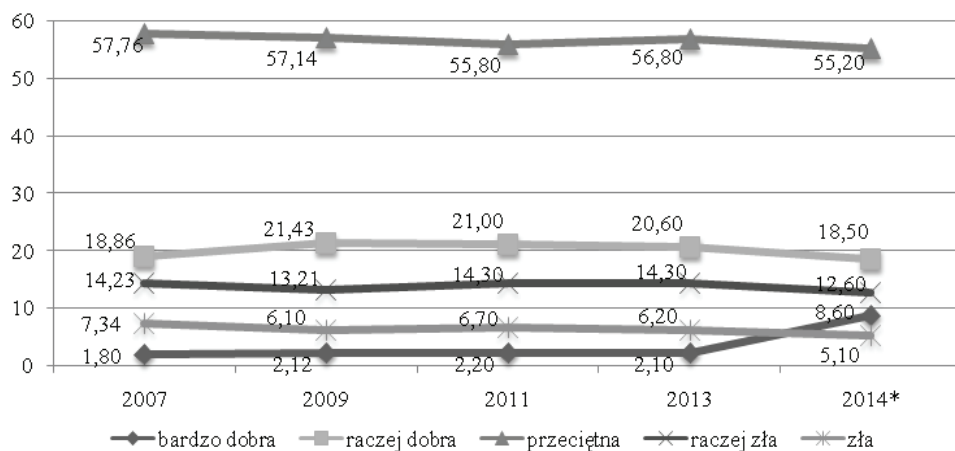
Źródło: Czapiński, Panek (2015).

Analiza zmiany sposobu gospodarowania budżetem pieniężnym przez gospodarstwa domowe w latach 2007–2015 pozwala stwierdzić, iż w badanym okresie malał odsetek gospodarstw domowych zabezpieczających realizację podstawowych potrzeb z wyjątkiem tych w obszarze: ubioru, czynszu, spłaty kredytu. W badanym okresie zanotowano także istotny wzrost odsetka gospodarstw domowych deklarujących prowadzenie oszczędnego trybu życia:

- a) żyjący oszczędnie, by odłożyć na większe zakupy (wzrost o 6 p.p. w 2015 r. w stosunku do pierwszego roku okresu analizy);
- b) oszczędzający, którym starcza na wszystko (wzrost o 7 p.p. w 2015 r. w stosunku do pierwszego roku okresu analizy).

Kategorią w dużej mierze powiązaną z sytuacją dochodową gospodarstwa domowego oraz sposobem gospodarowania budżetem pieniężnym jest subiektywna ocena sytuacji materialnej. W latach 2007–2014 wskaźnik zadowolenia gospodarstw domowych z ekonomicznego aspektu życia poprawiał się (rysunek 2).

Rysunek 2. Subiektywna ocena sytuacji materialnej gospodarstw domowych w latach 2007–2014 [%]

* Z uwagi na brak danych za 2015 rok w analizie uwzględniono 2014 rok.

Źródło: obliczenia własne na podstawie indywidualnych danych z badania budżetów gospodarstw domowych GUS za lata 2007–2014.

Okres wyraźnego polepszania nastrojów wyrażonego w postaci samooceny sytuacji materialnej przypada na 2014 rok, w którym odnotowano spadek ocen negatywnych (o 1,1 p.p. oceny złej i 1,7 p.p. oceny raczej złej w stosunku do roku poprzedniego) oraz wzrost liczby ocen pozytywnych (o 6,5 p.p. w porównaniu z 2013 r.). W 2014 roku nieco ponad połowa badanych gospodarstw domowych określała swoje warunki materialne jako przeciętne, natomiast 8,6% rodzin uznało je za bardzo dobre. Zdecydowanie najwięcej gospodarstw domowych mających zastrzeżenia do własnej sytuacji materialnej zadeklarowało swoje niezadowolenie w 2007 roku. Co piąte gospodarstwo domowe w pierwszym roku analizowanego okresu oceniło swoje położenie finansowe jako złe lub raczej złe (łącznie 21,57% gospodarstw domowych).

Na subiektywną ocenę sytuacji materialnej dokonywaną przez gospodarstwo domowe statystycznie istotnie wpływa poziom dochodu rozporządzalnego (współczynnik korelacji Pearsona $r = 0,345$; $p \leq 0,01$ w 2007 r.) oraz wydatków ($r = 0,336$; $p \leq 0,01$ w 2007 r.). Samoocena materialnych warunków bytowych w dużej mierze powiązana jest również z cechami społeczno-demograficznymi badanych (współczynnik korelacji Pearsona dla podgrupy społeczno-ekonomicznej w 2007 r.: $r = 0,197$; $p \leq 0,01$).

W 2014 roku swoją sytuację finansową najlepiej oceniali gospodarstwa domowe osób pracujących na własny rachunek oraz pracowników zatrudnionych na stanowiskach nierobotniczych (odpowiednio 48,7 i 42% gospodarstw określiło ją jako bardzo dobrą i dobrą). Największe niezadowolenie z ekonomicznego wymiaru życia zgłaszały w 2014 roku gospodarstwa domowe emerytów i rencistów oraz pracowników na stanowiskach robotniczych (22,4% deklaracji w pierwszej grupie i 18,6% w drugiej, iż sytuacja materialna gospodarstwa domowego jest zła bądź raczej zła). Umiarkowane nastroje cechowały w 2014 roku gospodarstwa domowe rolników. Zdecydowana większość rodzin rolników (65,7%) uznała swoje warunki bytowe są przeciętne.

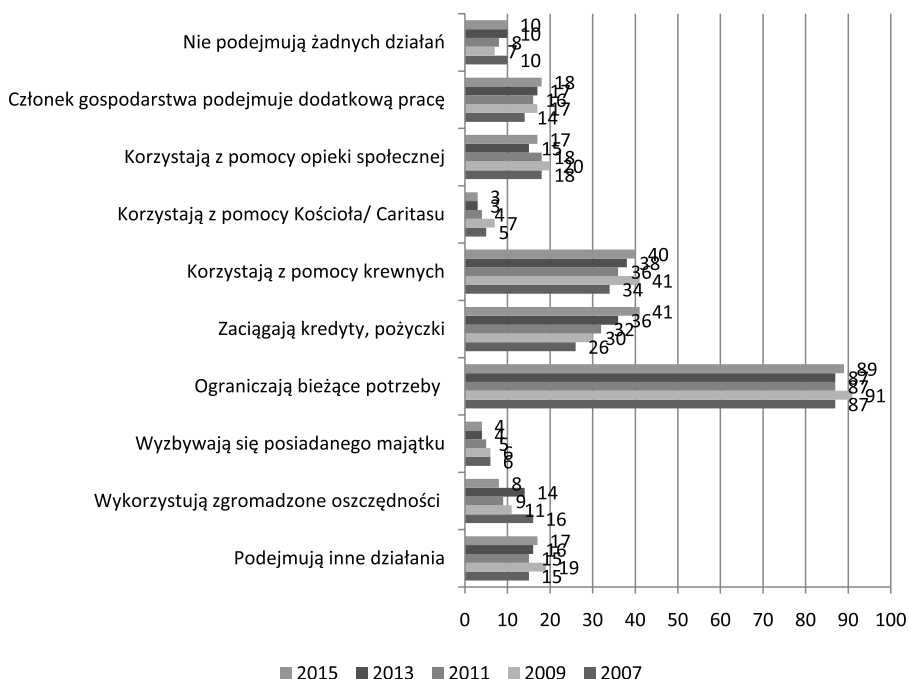
3. Działania zaradcze podejmowane przez gospodarstwa domowe w sytuacji niezaspokajania bieżących potrzeb

Skutki niemożności realizacji potrzeb indywidualnych i wspólnych członków gospodarstw domowych wywołane niedostatkiem bieżących dochodów implikują określone zachowania przystosowawcze. Ograniczenia finansowe stawiają gospodarstwa domowe w obliczu konieczności rewizji dotychczasowych decyzji w zakresie

konsumpcji i oszczędzania. Pogarszająca się sytuacja materialna wywołana między innymi utratą pracy czy spadkiem siły nabywczej uzyskiwanych dochodów rozporządzalnych negatywnie wpływa na poziom zaspokojenia potrzeb konsumpcyjnych.

Zdecydowana większość badanych gospodarstw domowych (od 87 do 91% w latach 2007–2015) przyznaje się do ograniczania bieżących potrzeb w sytuacji pogarszających się warunków finansowych (rysunek 3). Wraz z upływem lat malał w Polsce odsetek gospodarstw domowych zaciągających kredyty i pożyczki (spadek o 15 p.p. w 2015 r. w stosunku do 2007 r.) oraz korzystających z pomocy krewnych (spadek o 7 p.p. w 2015 r. w porównaniu z rokiem poprzednim), gdy dochody nie umożliwiały realizacji potrzeb. Niepokojąca wydaje się być obserwacja zmniejszania zainteresowania działaniami proaktywnymi na rzecz poprawy warunków materialnych, takich jak podejmowanie dodatkowej pracy.

Rysunek 3. Działania podejmowane przez gospodarstwa domowe, gdy ich stałe dochody nie pozwalają na zaspokojenie bieżących potrzeb, w latach 2007–2015 [%]

Źródło: opracowanie na podstawie: Czapiński, Panek (2015, 2013, 2011).

W 2015 roku nastąpił wzrost o 8 p.p. w stosunku do 2007 roku odsetka gospodarstw domowych wykorzystujących zgromadzone oszczędności w celu zaspokojenia potrzeb. Coraz więcej rodzin decyduje się w obliczu problemów finansowych na wyzbywanie się posiadanego majątku (6% gospodarstw domowych w 2015 r.). Co dziesiąte badane gospodarstwo domowe w sytuacji, gdy stałe dochody nie wystarczają na pokrycie kosztów związanych z zakupem dóbr konsumpcyjnych zaspokajających zgłaszane potrzeby, w 2015 roku nie podjęło żadnego działania.

Podsumowanie

Początek przyjętego okresu analizy (szczególnie lata 2008–2009) to czas implikacji w Polsce negatywnych skutków globalnego kryzysu ekonomicznego skutkującego obniżeniem tempa wzrostu PKB (do poziomu 1,6% w 2009 r.). Spowolnieniu aktywności gospodarczej towarzyszyło ograniczenie popytu na pracę, co w rezultacie skutkowało spadkiem zatrudnienia i wzrostem bezrobocia. Sytuacja ta wpłynęła bezpośrednio na warunki finansowe gospodarstw domowych i znalazła swoje odzwierciedlenie w poziomie dochodów. Do 2011 roku obserwowano w Polsce spadek dynamiki wzrostu dochodów realnych ogółu gospodarstw domowych. Przyspieszenie tempa wzrostu PKB odnotowano w dwóch kolejnych latach (w 2010 r. – 3,9% i w 2011 r. – 4,5%). Następnie na polską gospodarkę zaczęła oddziaływać druga fala światowego kryzysu gospodarczego. W 2012 roku PKB zwiększył się o 2%, a w 2013 roku o 1,6% (*Polska 2014...*, 2014, s. 7). Średni wzrost dochodów realnych ogółu gospodarstw domowych w końcowej fazie okresu badania utrzymywał się na poziomie 2% (w 2013 r.) oraz 2,6% (w 2014 r.) i nie powrócił do stanu wyjściowego (4,4% w 2007 r.).

Zmiany sytuacji dochodowej w mniejszym stopniu i w odwrotnej zależności niż wahania koniunktury w relacji do dochodów gospodarstw domowych oddziaływały na nastroje rodzin w Polsce wyrażone poprzez ocenę własnej sytuacji materialnej. W 2009 roku w stosunku do 2007 roku nastąpiła poprawa wskaźników zadowolenia z warunków ekonomicznych. W 2011 roku zwiększał się natomiast odsetek gospodarstw źle oceniających stan swoich finansów. W kolejnych dwóch latach deklaracje w sprawie sytuacji materialnej pozostały na względnie stałym poziomie, by w 2014 roku zareagować wyraźnym optymizmem.

W relacji do poprawiającej się subiektywnej oceny warunków ekonomicznych w drugiej fazie okresu analizy występował spadek odsetka gospodarstw domowych

niemogących zaspokoić podstawowych potrzeb związanych z zakupem żywności, ubioru oraz regulowaniem opłat za mieszkanie i spłatą zaciągniętych zobowiązań finansowych. W rezultacie zmieniała się także tendencja podejmowanych działań w sytuacji występowania niedoboru dochodów. Wraz z upływem lat obserwuje się większą skłonność członków gospodarstw domowych do przyjmowania biernej postawy wobec pojawiających się trudności (wykorzystanie oszczędności i wyzbywanie się majątku). Mniejszy odsetek gospodarstw domowych przejawiał zachowania proaktywne w postaci poszukiwania dodatkowej pracy czy korzystania z pomocy zewnętrznej (krewnych czy instytucji finansowych).

Literatura

- Begg, D., Fischer, S., Dornbusch R. (2008). *Economics*. Maidenhead: McGraw-Hill Higher Education.
- Bywalec, C. (2010). *Konsumpcja a rozwój gospodarczy i społeczny*. Warszawa: C.H. Beck.
- Czapiński, J., Panek, T. (red.). (2011). *Diagnoza społeczna 2011*. Warszawa: Rada Monitoringu Społecznego.
- Czapiński, J., Panek, T. (red.). (2013). *Diagnoza społeczna 2013*. Warszawa: Rada Monitoringu Społecznego.
- Czapiński, J., Panek, T. (red.). (2015). *Diagnoza społeczna 2015*. Warszawa: Rada Monitoringu Społecznego.
- GUS (2007). *Informacja o sytuacji społeczno-gospodarczej kraju w 2007 r.* Warszawa.
- GUS (2012). *Rocznik statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2012*. Warszawa.
- GUS (2014). *Rocznik statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2014*. Warszawa.
- GUS (2015). *Rocznik statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2015*. Warszawa.
- Kuśmierczyk, K., Radziukiewicz, M. (2012), Dochodowo-cenowe uwarunkowania konsumpcji w gospodarstwach domowych. W: A. Olejniczuk-Merta (red.), *Konsumpcja w Polsce w 2011 roku* (s. 31–68). Warszawa: Instytut Badań Rynku, Konsumpcji i Konunktur.
- Polska 2014. Raport o stanie gospodarki* (2014). Warszawa: Ministerstwo Gospodarki Departament Strategii i Analiz.
- Roczne wskaźniki makroekonomiczne* (2016). Warszawa: GUS. Pobrane z: <http://stat.gov.pl/wskazniki-makroekonomiczne/> (20.01.2016).
- Szulc, A. (2014). Dochód i konsumpcja. W: T. Panek (red.), *Statystyka społeczna* (s. 174–209). Warszawa: PWE.
- Zalega, T. (2012). *Konsumpcja w wielkomiejskich gospodarstwach domowych w Polsce w okresie kryzysu finansowo-ekonomicznego*. Warszawa: Wyd. Naukowe Wydziału Zarządzania UW.

DIFFICULTIES OF HOUSEHOLDS IN MEETING THEIR NEEDS AND THE CHANGE OF STRATEGY OF COPING WITH THEM DURING THE YEARS

Abstract

The article presents the income situation of households in Poland as the main determinant of the level of satisfaction of consumer needs. The diagnosis of the income situation has been made based on disposable income, expressed in recognition of nominal and equivalent income. Growth and income in the years 2007–2014 and their differentiation according to socio-economic groups was presented. Additionally the self-esteem of the financial situation under the aspect of satisfying the current needs and ways of managing the household budget in case of income shortages were characterized. Also the general trend of remedial actions in case of problems of satisfying consumer needs is discussed.

Translated by Agata Dziakowicz-Grudzień

Keywords: financial situation of households, disposable income, meeting consumer's needs, household budget management, remedial actions

JEL Codes: D12, D13, P46